

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

TRẦN THỊ HƯỜNG

**TIỂU THUYẾT "ĐỘI GẠO LÊN CHÙA" CỦA
NGUYỄN XUÂN KHÁNH TRONG THÀNH TỰU
VĂN CHƯƠNG THỜI ĐỔI MỚI**

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC

THÁI NGUYÊN – 2014

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

TRẦN THỊ HƯỜNG

**TIỂU THUYẾT "ĐỘI GẠO LÊN CHÙA" CỦA
NGUYỄN XUÂN KHÁNH TRONG THÀNH TỰU
VĂN CHƯƠNG THỜI ĐỔI MỚI**

Chuyên ngành: Văn học Việt Nam

Mã số: 60.22.01.21

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC

Người hướng dẫn khoa học: GS. Phong Lê

THÁI NGUYÊN – 2014

LỜI CAM ĐOAN

Tôi cam đoan rằng kết quả nghiên cứu trong luận văn này là trung thực và không trùng lặp với các đề tài khác. Tôi cũng xin cam đoan rằng mọi sự giúp đỡ cho việc thực hiện luận văn này đều đã được cảm ơn và các thông tin trích dẫn trong luận văn này đã được chỉ rõ nguồn gốc.

Thái Nguyên, tháng 4 năm 2014

Người viết luận văn

TRẦN THỊ HƯỜNG

LỜI CẢM ƠN

Hoàn thành luận văn, tôi xin gửi lời tri ân sâu sắc đến GS. Phong Lê – người thầy đã tận tình giúp đỡ, hướng dẫn tôi trong suốt quá trình nghiên cứu bằng một tinh thần khoa học nhiệt thành và nghiêm túc.

Nhân dịp này, tôi xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới các thầy cô giáo khoa Ngữ văn, khoa sau Đại học – Trường Đại học sư phạm - Đại học Thái Nguyên đã giảng dạy và giúp đỡ tôi hoàn thành khóa học này.

Cuối cùng tôi xin chân thành cảm ơn gia đình, bạn bè và đồng nghiệp đã quan tâm động viên, khích lệ, giúp đỡ tôi trong suốt thời gian học tập và nghiên cứu.

Với trình độ và kiến thức còn hạn chế của người viết, luận văn chắc chắn không tránh khỏi những thiếu sót. Kính mong nhận được sự lượng thứ và góp ý chân thành của các thầy, cô giáo cùng bạn bè đồng nghiệp đã quan tâm đến vấn đề được tìm hiểu trong luận văn.

Tôi xin trân trọng cảm ơn!

Thái Nguyên, tháng 4 năm 2014

Tác giả luận văn

TRẦN THỊ HƯỜNG

**LUẬN VĂN NÀY ĐÃ ĐƯỢC CHỈNH SỬA THEO ĐÓNG GÓP CỦA
HỘI ĐỒNG KHOA HỌC NGÀY 07 / 06 / 2014**

XÁC NHẬN CỦA NGƯỜI HƯỚNG DẪN

XÁC NHẬN CỦA KHOA NGỮ VĂN

GS. PHONG LÊ

TS. CAO THỊ HẢO

MỤC LỤC

Lời cam đoan	i
Lời cảm ơn.....	ii
Mục lục.....	iii
MỞ ĐẦU	1
1. Lí do chọn đề tài	1
2. Lịch sử vấn đề.....	2
3. Nhiệm vụ và mục đích nghiên cứu.....	6
4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu	6
5. Phương pháp nghiên cứu	7
6. Đóng góp của luận văn	7
7. Kết cấu của luận văn.....	7
Chương 1: NGUYỄN XUÂN KHÁNH VÀ DÒNG TIỂU THUYẾT VĂN HÓA - LỊCH SỬ TRONG NỀN VĂN XUÔI VIỆT NAM ĐƯƠNG ĐẠI	8
1.1. Nhà văn Nguyễn Xuân Khánh.....	8
1.1.1. Nguyễn Xuân Khánh - những nét chính về cuộc đời và sự nghiệp văn chương.....	8
1.1.2. Nguyễn Xuân Khánh - một hiện tượng văn học độc đáo	10
1.2. Dòng tiểu thuyết văn hóa - lịch sử Nguyễn Xuân Khánh trong bối cảnh tiểu thuyết văn xuôi Việt Nam đương đại	12
1.2.1. Khái quát chung về tiểu thuyết văn xuôi Việt Nam thế kỉ XX và đầu thế kỉ XIX	12
1.2.2. Dòng tiểu thuyết văn hóa- lịch sử Nguyễn Xuân Khánh	14
1.2.3. “Đội gạo lên chùa” trong mối tương quan với tiểu thuyết đương đại.....	16

Chương 2: “ĐỘI GẠO LÊN CHÙA” - MỘT CÁI NHÌN BAO QUÁT, TOÀN DIỆN VỀ VĂN HÓA - LỊCH SỬ THẾ KỈ XX QUA MỘT ĐƠN VỊ LÀNG VÀ NHỮNG CUỘC PHIÊU LƯU	20
2.1. Một đơn vị làng	20
2.1.1. Một đơn vị làng trong kháng chiến chống Pháp.....	21
2.1.2. Một đơn vị làng trong cải cách ruộng đất.....	25
2.1.3. Một đơn vị làng là hậu phương của kháng chiến chống Mỹ.....	34
2.2. Những cuộc phiêu lưu	37
2.2.1. Cuộc phiêu lưu của những nhân vật chính	37
2.2.1.1. Cuộc phiêu lưu của Nguyệt và An	37
2.2.1.2. Cuộc phiêu lưu của các vị sư.....	39
2.2.2. Cuộc phiêu lưu của các nhân vật phụ.....	45
2.2.2.1. Cuộc phiêu lưu của mẹ con bà Nấm.....	45
2.2.2.2. Cuộc phiêu lưu của thế hệ những người trẻ tuổi	46
2.2.2.3. Cuộc phiêu lưu của đội Khoát, Bernard và Thalan	47
2.2.2.4. Cuộc phiêu lưu của những người nông dân	48
Chương 3: “ĐỘI GẠO LÊN CHÙA”- NHỮNG NÉT ĐẶC SẮC TRONG NGHỆ THUẬT TIỂU THUYẾT	51
3.1. Thế giới nhân vật đa dạng về số phận và tính cách.....	51
3.1.1. Nhân vật đại diện cho cái Thiện	52
3.1.1.1. Những bậc tu hành- hiện thân tuyệt đối của cái Thiện.....	52
3.1.1.2. Những người được cảm hóa bởi cái Thiện.....	54
3.1.1.3. Những người trẻ tuổi	56
3.1.1.4. Những người nông dân hướng thiện và những người phụ nữ.....	60
3.1.2. Những nhân vật đại diện cho cái Ác	64
3.1.3. Nhân vật có sự xen cài, chuyển hóa giữa cái Thiện và cái Ác.....	68
3.1.4. Phối hợp nhân vật tính cách với nhân vật tư tưởng.....	72
3.2. Đội gạo lên chùa - kết cấu cổ điển mà hiện đại.....	75

3.2.1. Mở đầu và kết thúc tác phẩm.....	75
3.2.2. Tổ chức kết cấu cốt truyện	77
3.2.3. Kết cấu theo trình tự không gian- thời gian	78
3.2.4. Kết cấu đan lồng	81
3.2.5. Kết cấu lưỡng phân.....	83
3.3. Ngôn ngữ phong phú và sống động.....	85
3.3.1. Ngôn ngữ người kể chuyện	85
3.3.2. Ngôn ngữ đối thoại	90
3.1.3. Ngôn ngữ độc thoại	91
KẾT LUẬN	95
TÀI LIỆU THAM KHẢO	98

MỞ ĐẦU

1. Lí do chọn đề tài

1.1. Trong sự đa dạng của đời sống văn học Việt Nam những năm đầu thế kỉ XXI, xu hướng cách tân trong các thể loại văn chương đang được diễn ra rất sôi động. Các tác giả thường hướng đến những tiểu thuyết hiện đại với những nội dung mang tính thế sự và được thể hiện dưới một hình thức thu gọn đến mức tối đa. Bên cạnh đó lại xuất hiện một dòng tiểu thuyết hướng tới những giá trị văn hóa, lịch sử đi tìm nguồn cảm hứng từ trong quá khứ, trong lịch sử văn hóa của dân tộc- đó chính là dòng tiểu thuyết văn hóa- lịch sử. Dòng tiểu thuyết này đã đóng góp những thành tựu quan trọng cho nền văn học đương đại nước nhà với những tên tuổi như: *Nguyễn Xuân Khánh, Hoàng Quốc Hải, Nguyễn Mộng Giác...* Họ đã tạo nên những giá trị mới cho tiểu thuyết Việt Nam.

Trong xu hướng phát triển hết sức mạnh mẽ và đa dạng của dòng tiểu thuyết văn hóa- lịch sử, nhà văn Nguyễn Xuân Khánh nổi lên như một hiện tượng nổi trội. Chùm ba trường thiên tiểu thuyết *Hồ Quý Ly* (2000), *Mẫu thượng ngàn* (2006) và *Đội gạo lên chùa* (2011) đã minh chứng chân dung của một tiểu thuyết gia hàng đầu. Không quá quan tâm đến việc chạy theo đổi mới, cách tân, tiểu thuyết Nguyễn Xuân Khánh mang nhiều đặc điểm của tiểu thuyết cổ điển, nhưng mỗi một tác phẩm là một kho tri thức văn hóa, lịch sử, đối nhân xử thế của con người mà lịch sử và văn hóa là *sợi chỉ đỏ*, là cái *xương sống* xuyên suốt. Với tất cả sự đón nhận và đánh giá tích cực của giới nghiên cứu cũng như độc giả, đã có đủ căn cứ thuyết phục để cho rằng văn học Việt Nam đã xuất hiện *dòng tiểu thuyết Nguyễn Xuân Khánh*.

1.2. Khảo sát dòng mạch tiểu thuyết văn hóa- lịch sử của Nguyễn Xuân Khánh, chúng ta nhận thấy có sự phát triển mang tính bổ khuyết và hoàn thiện. Nếu như *Hồ Quý Ly* hướng tới khái thác nhân chứng lịch sử, *Mẫu thượng ngàn* hướng tới khai thác vấn đề phong tục thì *Đội gạo lên chùa* khai thác vấn đề tôn giáo. So với hai cuốn tiểu thuyết trước thì *Đội gạo lên chùa* được coi là thành công ở tầm mức cao hơn. Thành công hơn cả bởi đây là một cuốn tiểu thuyết

được coi như là một kho kiến thức sâu rộng về lịch sử, về tôn giáo, về văn hóa và về cách suy nghĩ, tình cảm của con người Việt Nam trong chiều dài lịch sử nước nhà qua nhiều giai đoạn khác nhau. Từ kháng chiến chống Pháp đến cải cách ruộng đất rồi đến kháng chiến chống đế quốc Mĩ- tất cả đã tạo nên một cái nhìn đa chiều, toàn diện và xuyên suốt đối với lịch sử nước nhà dưới con mắt của một người từng trải, một người có nhận thức sâu sắc về lịch sử, văn hóa trong toàn cảnh và qua từng giai đoạn.

Đặt trong mối quan hệ với tiểu thuyết của các thế hệ nhà văn tiền bối như: Ngô Tất Tố, Nguyễn Công Hoan, Nam Cao, Nguyên Hồng, Nguyễn Đình Thi, Nguyễn Huy Tưởng, Nguyễn Minh Châu ... thì ta dễ dàng nhận thấy *Đội gạo lên chùa* đã phản ánh đến một nội dung có tính chất bao quát, toàn vẹn và sâu sắc, xuyên suốt chiều dài của lịch sử hơn. Chính vì thế có thể nói trong văn chương thời kì đổi mới thì *Đội gạo lên chùa* đã đạt được những thành tựu rực rỡ.

Thực hiện luận văn: “**Tiểu thuyết *Đội gạo lên chùa* của Nguyễn Xuân Khánh trong thành tựu văn chương thời đổi mới**”, chúng tôi mong muốn khẳng định những thành tựu đặc sắc của Nguyễn Xuân Khánh ở cả hai phương diện nội dung phản ánh và hình thức thể hiện, so với những tác phẩm tiểu thuyết văn hóa - lịch sử khác của ông, cũng như so với những tác phẩm tiểu thuyết của các tác giả khác cùng thời.

2. Lịch sử vấn đề

2.1. Về các cuộc phỏng vấn và trao đổi

Trên các phương tiện báo chí và truyền thông, một số cuộc phỏng vấn, trò chuyện văn chương của nhà văn Nguyễn Xuân Khánh xung quanh tác phẩm *Đội gạo lên chùa*, chuyện nghề, chuyện đời...v.v đã được công bố, Hoàng Lan Anh có bài ghi chép trò chuyện *Viết tiểu thuyết ở tuổi 79*, đăng trên báo *Người lao động*, ngày 26 tháng 6 năm 2011. Thanh Vân có cuộc phỏng vấn với tiêu đề *Không trải nghiệm nào là vô ích*, đăng trên tạp chí *Tia sáng*, số 13, ngày 5 tháng 7 năm 2011. Đáng chú ý trên tạp chí *Văn nghệ Quân đội*, số 729, tháng 7 năm 2011, nhà văn Nguyễn Xuân Khánh có bài tự thuật *Tôi đã viết tiểu thuyết Số hóa bởi Trung tâm Học liệu* <http://www.lrc-tnu.edu.vn/>

“*Đội gạo lên chùa*” như thế nào, bộc lộ và chia sẻ nhiều điều xung quanh tác phẩm. Trên báo *Sài Gòn giải phóng*, ngày 30 tháng 10 năm 2011, Cao Minh có bài phỏng vấn với tiêu đề *Nhà văn phải là nhà tư tưởng..v.v...*

Tất cả những ý kiến, quan điểm mà nhà văn Nguyễn Xuân Khánh đưa ra trong những cuộc trả lời phỏng vấn, trò chuyện văn chương, đều là những tài liệu tham khảo có ích, giúp chúng tôi tiếp cận tác phẩm và thực hiện luận văn một cách thuận lợi hơn.

2.2. Về các bài báo

Ngay sau khi ra đời, *Đội gạo lên chùa* ra đời đã tạo nên một làn sóng xôn xao trong dư luận và nhiều giới bạn đọc. Một số nhà nghiên cứu, nhà văn, nhà thơ đã có những bài báo đáng chú ý về tác phẩm:

Trên báo *An ninh thế giới* số 118, tháng 6 năm 2011, tác giả Vũ Từ Trang có bài *Nguyễn Xuân Khánh: Nhà văn độc hành, độc bộ*, khẳng định hướng đi riêng thành công của nhà văn. Bài viết có đoạn cho rằng: “Khác với các nhà văn viết tiểu thuyết lịch sử trước, ông không phụ thuộc vào các sự kiện. Sự kiện lịch sử chỉ là nơi nương tựa để ông giăng mắc các số phận. Từ những số phận đan chéo buồn vui, ông lí giải mọi mâu thuẫn. Văn của ông có sức mê dụ người đọc, tạo thành những thủ pháp riêng của ông”.

Trên báo *Điện tử* ngày 7 tháng 9 năm 2012, có bài viết đã khẳng định như sau: Nhà văn Nguyễn Xuân Khánh là cây bút có nhiều tác phẩm văn xuôi được giới nghề nghiệp và bạn đọc quan tâm trong những năm gần đây, nổi bật là ba tiểu thuyết gây đình đám: *Hồ Quý Ly* (năm 2000), *Mẫu thượng ngàn* (năm 2006) và *Đội gạo lên chùa* (năm 2011). Trong đó, tiểu thuyết *Đội gạo lên chùa* đã được tặng giải thưởng Hội nhà văn Việt Nam năm 2011...Lí giải về cây bút Nguyễn Xuân Khánh, Văn Chinh ví tác giả *như gốc mai già, mấy mươi năm chìm khuất đâu đó chợt bật lên rừng rục nở*. PGS. TS Nguyễn Đăng Điệp khẳng định: “Tư tưởng của ông là đóng góp chính yếu trong tư cách tiểu thuyết gia. Tư tưởng ấy đã làm nên bước ngoặt về quan niệm nghệ thuật, là trở về với lối tự sự truyền thống trong khi rất nhiều nhà văn tài năng khác dần thân vào con đường đổi mới nghệ thuật văn xuôi”. Nhà phê bình Đoàn Ánh Dương có bài “Kiến giải về dân tộc trong *Đội gạo lên chùa*” trên báo *Văn nghệ*, số 27, Số hóa bởi Trung tâm Học liệu <http://www.lrc-tnu.edu.vn/>